

Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.

Till lagutskottet

Lagutskottet har beslutat att bereda kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2004/05:110 Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. och de motioner som väckts i ärendet.

Kulturutskottet yttrar sig i det följande över de delar i propositionen och motionerna som berör kulturutskottets beredningsområde. De yrkanden i motionerna som kulturutskottet därvid tar upp är:

- Moderata samlingspartiets motion L22 yrkandena 1 och 3,
- Folkpartiet liberalernas motion L20 yrkandena 4, 6 och 8,
- Kristdemokraternas motion L21 yrkandena 1 och 3–5,
- Centerpartiets motion L24 yrkandena 1–3,
- Miljöpartiet de grönas motion L23 yrkandena 1 och 3 samt
- motion L25 (v) av Rossanna Dinamarca och Peter Pedersen yrkandena 1 och 3.

Till yttrandet har fogats fyra avvikande meningar.

Utskottets överväganden

Kulturutskottets allmänna synpunkter på skyddet för upphovsrätten

I och med den digitala utvecklingen har det på ett helt annat sätt än tidigare blivit möjligt att enkelt göra kopior av upphovsrättsmaterial och att göra materialet tillgängligt utan några geografiska eller andra begränsningar. Upphovsrättsligt skyddade verk har genom denna ökade tillgänglighet blivit var mans egendom, och tillgången till dem är något som många numera tar för självklart och inte vill betala för.

Regeringens förslag syftar till att klargöra och värna upphovsrätten, framför allt i den digitala miljön. Samtidigt ska balansen mot viktiga allmänna intressen av att få nyttja verk tillgodoses och anpassas till den digitala miljön.

I detta lagstiftningssammanhang är det enligt kulturutskottets mening viktigt att skapa förståelse för varför upphovsrätten är viktig och varför den i så hög grad är värd att värna och skydda.

Grundläggande inom upphovsrätten är att författare, kompositörer, konstnärer m.fl. har rätt att bestämma över det som de skapar och att de får betalt för utfört arbete. Med stöd av upphovsrätten kan de hindra att deras verk utnyttjas olovligt. Den ger dem också ett skydd mot att deras verk presenteras i ett sammanhang eller på ett sätt som kan vara kränkande. Inte minst viktigt är att den utgör grundvalen för deras försörjning. Upphovsrätten ger dem laglig rätt att ta betalt för sitt arbete. Utan upphovsrätten skulle möjligheten till detta försvåras, vilket starkt skulle hämma alla former av kulturellt skapande. Att sprida detta budskap och skapa en attitydförändring när det gäller synen på upphovsrätten är enligt kulturutskottet viktigt.

Kulturutskottet ställer sig bakom regeringens förslag som syftar till att uppmuntra såväl kreativt skapande som investeringar i kreativ och innovativ verksamhet. Utskottet vill betona att en hög skyddsnivå har en positiv påverkan på kulturlivet men också på tillväxten, näringslivet och sysselsättningen – den gynnar med andra ord samhället i stort.

Regeringens nu framlagda förslag bygger bl.a. på direktiv som Sverige genom sitt medlemskap i EU förbundit sig att följa. EG-domstolen har fastställt att Sverige inte i tid har antagit de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa direktivet. Kulturutskottet ser det därför som angeläget att regeringens nu framlagda förslag snarast genomförs och att den av regeringen aviserade översynen av upphovsrättslagen inleds så snart som möjligt efter direktivets genomförande.

Vid denna översyn är det enligt kulturutskottets mening viktigt att det skapas klara och tydliga regler på upphovsrättens område. Upphovsrättslagen är i dag svåröverskådlig och svårläst, och det är angeläget att den blir mer tillgänglig för dem som vill ta del av den.

Mot denna bakgrund anser kulturutskottet att lagutskottet bör avstyrka dels Centerpartiets yrkande om avslag på propositionen och begäran att regeringen skyndsamt ska återkomma till riksdagen med ett nytt tydligare förslag som är anpassat efter de faktiska situationer som upphovsrätten samt samhällsmedborgarna möter i informationssamhället i dag (motion L24 yrkandena 1 och 2), dels Miljöpartiet de grönas begäran om ett tillkännagivande om att Sverige ska omförhandla direktiv 2001/29/EG och, på FN-nivå, de fördrag som reglerar upphovsrätt så att de bättre tar till vara både konstnärers och allmänhetens intressen i det digitala samhället (motion L23 yrkande 1).

Bakgrund till regeringens förslag

Den digitala utvecklingen har medfört att upphovsrättsligt skyddade verk kan kopieras snabbt och enkelt och överföras mellan olika länder, t.ex. via nätverk som Internet, på ett helt annat sätt än tidigare. Detta är bakgrunden till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället, antaget den 22 maj 2001.

Direktivet bygger på två internationella fördrag som antogs av FN:s organ för immaterialrätt, World Intellectual Property Organization (WIPO) i december 1996.

I direktivet anges vissa bestämmelser om upphovsmäns och närstående rättighetshavares ensamrättigheter. Dessa är tvingande och måste således införas i nationell rätt. Direktivet innehåller dessutom bestämmelser som möjliggör ett antal undantag och inskränkningar i ensamrättigheterna. Direktivet är beträffande inskränkningarna tvingande i endast ett avseende, nämligen vad gäller tillfälliga kopior. Inskränkningen vad gäller tillfälliga kopior måste alltså införas i nationell rätt. Övriga undantag och inskränkningar som direktivet medger är av fakultativ karaktär, dvs. direktivet tillåter att medlemsstaterna har sådana undantag och inskränkningar i sin lagstiftning, men medlemsstaterna behöver inte ha dem. Direktivet sätter dock den yttre ramen för vilka undantag och inskränkningar som får finnas i den nationella lagstiftningen.

I propositionen lämnas förslag om hur direktivet ska genomföras i svensk rätt och om ett svenskt tillträde till WIPO-fördragen. Samtidigt föreslås vissa andra ändringar som inte är föranledda av direktivet men som har samband med de frågor som direktivet behandlar.

Förslagen innebär omfattande ändringar i den upphovsrättsliga lagstiftningen. Syftet med förändringarna är att stärka upphovsrätten, framför allt i den digitala miljön.

Enligt direktivet skulle medlemsstaterna senast den 21 december 2002 ha genomfört nödvändiga ändringar i nationell lagstiftning för att följa direktivet. EG-domstolen har den 18 november 2004 fastställt att Sverige har

underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt direktivet genom att inte i tid anta de lagar och andra författningar som än nödvändiga för att följa det-samma.

Grundläggande drag i upphovsrättslagen

Upphovsrätt är den rätt som författare, kompositörer, konstnärer och andra upphovsmän har till sina litterära eller konstnärliga verk. Bestämmelserna om denna rätt finns i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Litterära och konstnärliga verk är t.ex. böcker, tidningar, tidskrifter, dikter, sångtexter, datorprogram, musikaliska verk, sceniska verk och konstverk. Rättigheterna uppkommer när verket skapats och varar normalt i 70 år efter upphovsmannens död.

Upphovsrätten är grundlagsskyddad på så sätt att det i 2 kap. 19 § rege-ringsformen har föreskrivits att författare, konstnärer och fotografer äger rätt till sina verk enligt bestämmelser som meddelas i lag. En motsvarande bestämmelse finns i 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.

Rättigheterna består av den ekonomiska rätten och den ideella rätten. Den ekonomiska rätten har två delar, nämligen rätten att *framställa* exemplar av verket och rätten att göra verket *tillgängligt* för allmänheten. Också den ideella rätten består av två delar. För det första har upphovsmannen rätt att i den omfattning och på det sätt god sed kräver bli angiven när exemplar av hans verk framställs eller verket görs tillgängligt för allmänheten. För det andra har han eller hon rätt att motsätta sig såväl att verket ändras som att det görs tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant samman-hang att hans eller hennes litterära eller konstnärliga anseende eller egen-art kränks.

URL innehåller också bestämmelser om skydd för upphovsrätten närstå-ende rättigheter. Det gäller utövande konstnärers (t.ex. sångare, musiker och skådespelare) framföranden av verk, skiv- och filmproducenters upptag-ningar av ljud eller rörliga bilder (t.ex. CD-skivor och filmer), radio- och televisionsföretags utsändningar samt framställningar av kataloger och foto-grafier. Dessa rättigheter varar normalt i 50 år från framförandet, ljud- eller bildupptagningen, utsändningen eller framställningen av respektive presta-tion.

Upphovsrätten bygger på en balans mellan rättighetshavarnas intresse av att få bestämma över sina prestationer och andras intresse av att få använda deras prestationer. Vid bestämmandet av det upphovsrättsliga skyddet är det viktigt att värna rättighetshavarnas intressen, men samtidigt måste en skä-lig avvägning göras gentemot olika användarintressen. Sistnämndas intres-sen tas till vara genom att man inför en rad inskränkningar i upphovsrätten och i de närstående rättigheterna. Inskränkningarna innebär en rätt att i vissa särskilda fall få framställa eller tillgängliggöra ett verk utan rättighetshava-

rens tillåtelse. Exempel på inskränkningar är rätten att för privat bruk kopiera delar av en bok, rätten att citera från texter och rätten att framställa talböcker för utlåning till synskadade.

Rätt till användning av ett skyddat verk kan alltså grundas på sådana inskränkningar. Den kan också grundas på individuella avtal med upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare liksom på en avtalslicens eller på en s.k. tvångslicens.

Avtalslicens enligt URL innebär att en part kan träffa avtal om användning av verk med en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området och därigenom få rätt att använda också verk av upphovsmän som inte företräds av organisationen. I dag är det framför allt två organisationer som ingår sådana avtal, nämligen Bonus Presskopier på reprografiområdet och Copyswede på radio- och TV-området.

Tvångslicens innebär att upphovsmannens samtycke inte behöver inhämtas för att det ska vara tillåtet att framställa exemplar av ett verk eller göra det tillgängligt för allmänheten men att ersättning ska betalas för användning av verket.

Ensamrättigheterna

Exemplarframställning och tillgängliggörande för allmänheten (2 § URL)

Nuvarande ordning

Ensamrättigheterna ger upphovsmannen ensam rätt att – med vissa inskränkningar som följer av lagen eller av avtal – *framställa* exemplar av sitt verk och göra det *tillgängligt* för allmänheten. Rättigheterna innefattar som ovan angetts ekonomiska och ideella rättigheter. Rättsläget för vissa ensamrättigheter är i dag inte helt klart, särskilt inte när det gäller exemplar i digital form.

Regeringens förslag

I klagörande syfte föreslås att direktivets definition av exemplarframställningsrätten för upphovsmän tas in i lagen. Enligt denna definition gäller ensamrätten såväl direkt som indirekt exemplarframställning och både tillfällig och permanent exemplarframställning, oavsett i vilken form eller med vilken metod framställningen sker och oavsett om den sker helt eller delvis.

Omfattningen av rätten att göra ett verk *tillgängligt* för allmänheten föreslås inte bli förändrad. Däremot införs i lagtexten ett nytt begrepp för hur ett verk kan göras tillgängligt för allmänheten, nämligen *överföring till allmänheten*. Det kompletterar de tidigare begreppen *offentligt framförande* samt *offentlig visning* och *spridning till allmänheten*. Med överföring förstås distansöverföringar, dvs. en anpassning till den digitala tekniken. Alla tillgängliggöranden av verk på Internet, eller andra tillgängliggöranden på

distans, kommer alltså att benämnas som en *överföring till allmänheten* och kräva upphovsmannens tillstånd. Även tidigare har sådana förfoganden legat inom ensamrätten men har då bedömts som *offentligt framförande* eller *offentlig visning*. Vidare föreslås att vissa förfoganden som hittills utgjort *offentlig visning* fortsättningsvis ska bedömas som *offentligt framförande*.

Kulturutskottets ställningstagande

Regeringens förslag till förtydligande av ensamrätten för upphovsmännen att *framställa* exemplar välkomnas av kulturutskottet. Förslaget klargör och stärker upphovsmännens skydd, vilket är viktigt för att markera upphovsmännens rätt till sina verk. Denna rätt ger ökade möjligheter för konstnärerna att livnära sig på sitt arbete till gagn för ett kreativt skapande, något som i sin tur främjar ett rikare kulturliv, ökar sysselsättningen och har en positiv påverkan på näringslivet m.m.

Regeringens förslag till anpassning till den digitala tekniken vad gäller *tillgängliggörande* för allmänheten gagnar vissa upphovsmän, nämligen bildkonstnärerna och författarna. Detta beror på att visst utnyttjande av deras verk som i dag karakteriseras som *offentlig visning* i fortsättningen kommer att betraktas som *offentligt framförande* eller som *överföring till allmänheten* och att rätten till *offentlig visning* är föremål för fler inskränkningar, dvs. får i större utsträckning ske utan tillstånd av upphovsmannen, än rätten till *offentligt framförande* och rätten till *överföring till allmänheten* (jfr 20 § URL).

Visas ett verk för allmänheten med hjälp av ett tekniskt hjälpmedel på plats (som en overheadapparat eller en diaprojektor) kommer tillgängliggörandet framöver att anses som ett *offentligt framförande*. Sker tillgängliggörandet på distans (t.ex. via Internet eller via en televisionsutsändning) kommer det att betraktas som *överföring till allmänheten*. Det sagda kan illustreras med att det i dag är utan upphovsmannens samtycke tillåtet att för en närvarande publik offentligt förevisa konstverk med hjälp av en diaprojektor (anses som *offentlig visning*), men att denna förevisning enligt regeringens förslag kommer att bli otillåten (anses som *offentligt framförande*).

Kulturutskottet ser positivt på den förstärkning av bildkonstnärernas och författarnas ställning som det nu beskrivna förslaget innebär; utskottet kan inte finna några sakliga skäl som talar för att bildkonstnärerna och författarna i grunden ska ha svagare rättigheter än andra grupper av rättighetshavare.

Inskränkningar i ensamrättigheterna

Som nämnts öppnar direktivet möjlighet för ett antal undantag och *inskränkningar* i de ensamrättigheter upphovsmän eller närstående rättighetshavare har. I det följande tar kulturutskottet upp några av regeringens förslag till inskränkningar.

Framställning av tillfälliga exemplar (11 a § URL)

Regeringens förslag

Direktivet är tvingande i endast ett avseende, nämligen vad gäller tillfälliga kopior. Denna inskränkning måste således införas i nationell rätt.

Regeringen föreslår därför att det införs en ny bestämmelse enligt vilken tillfälliga former av exemplar får framställas, om framställningen utgör en integrerad och väsentlig del i en teknisk process och om exemplaren är flyktiga eller har underordnad betydelse i processen. Exemplaren får inte ha självständig ekonomisk betydelse.

Exemplarframställningen får inte heller ha något annat syfte än att möjliggöra

1. överföring i ett nät mellan tredje parter via en mellanhand eller
2. laglig användning, dvs. användning som sker med tillstånd från upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare eller annan användning som inte är otillåten enligt URL.

Bestämmelsen är en anpassning till den nya tekniken. Vad som åsyftas är exempelvis de tillfälliga kopior som uppkommer i en personators arbetsminne när någon surfar på nätet.

Kulturutskottets ställningstagande

I propositionen utvecklas regeringens förslag på följande sätt.

Vid all informationssökning på Internet uppstår det tillfälliga digitala kopior i den egna datorn för att man över huvud taget ska kunna titta på eller lyssna på ett verk på Internet. Likaså uppkommer även vid annan digital användning av verk tillfälliga kopior i datorns arbetsminne.

För att säkerställa att framställningen av ett sådant exemplar inte ska behöva något tillstånd från rättighetshavarna föreskriver direktivet att tillfälliga digitala kopior som uppstår vid en *laglig användning* av en enskild inte ska omfattas av rätten till framställning av exemplar. Som exempel på en sådan situation anges fallet då användningen över huvud taget inte är *upphovsrättsligt relevant*.

En åtgärd är *upphovsrättsligt relevant* endast om man *framställer* ett exemplar av verket eller gör det *tillgängligt* för allmänheten. Om någon endast tittar eller lyssnar på ett verk betraktas det alltså inte som en upphovsrättsligt relevant åtgärd. Även om verket har lagts ut på Internet utan tillstånd, dvs. är en olovlig förlaga, gör den enskilde sig inte skyldig till

något upphovsrättsligt intrång så länge som han eller hon endast tittar eller lyssnar på verket. När material däremot laddas ned från Internet är det fråga om en upphovsrättsligt relevant åtgärd.

Kulturutskottet vill understryka att lagändringarna innebär att det är tillåtet att titta och lyssna på verk även om de har lagts ut på Internet olovligen och att straffansvar och skadeståndsskyldighet kan inträffa i dessa fall först när material laddas ned från Internet.

Rätten att framställa kopior för privat bruk (12 § URL)

Nuvarande ordning

Var och en får – med vissa undantag – framställa enstaka exemplar av offentliggjorda verk för enskilt bruk. Verket anses offentliggjort om det lovligt gjorts tillgängligt för allmänheten. Tillstånd behöver inte begäras av upphovsmannen och ersättning behöver inte heller betalas (jfr dock kassett-ersättning nedan). Det har ansetts godtagbart att inom ramen för denna bestämmelse i URL, 12 §, göra enstaka kopior t.ex. åt kolleger på arbetsplatsen.

Regeringens förslag

Rätten att framställa kopior för privat bruk föreslås gälla även fortsättningsvis, men i något begränsad form.

Den tidigare formuleringen ”enskilt bruk” byts ut mot ”privat bruk” bl.a. för att klargöra att möjligheterna att på en arbetsplats framställa exemplar av verk fortsättningsvis kommer att vara mycket begränsade. En arbetstagar ska enligt förslaget kunna kopiera för eget bruk men inte för kolleger. För att en sådan kopiering ska bli möjlig föreslås att en avtalslicens införs för statliga och kommunala organ samt för företag och organisationer.

Vidare föreslås att kopiering för privat bruk inte ska vara tillåten om förlagan är olovlig. Det innebär bl.a. att kopiering för privat bruk av material som lagts ut på Internet utan upphovsmannens tillstånd inte är tillåtet.

En annan begränsning som föreslås avser kopiering av litterära verk. Kopiering ska fortsättningsvis få avse endast begränsade delar av sådana verk eller sådana verk av begränsat omfång. Det kommer således i fortsättningen inte annat än i undantagsfall att vara möjligt att med stöd av bestämmelsen om privat bruk framställa exemplar av hela böcker.

En annan förändring i förhållande till vad som gäller i dag är att antalet exemplar som enligt förslaget blir tillåtet att framställa begränsas till ett eller några få exemplar.

Motioner

Folkpartiet framhåller att så länge utbudet av lagliga alternativ på nätet är för klen kommer piratkopieringen att fortsätta att breda ut sig. Därför bör det enligt motionärerna ligga i rättighetshavarnas ansvar och intresse att på

lämpligt sätt, genom marknadsföring, kodning, märkning eller liknande, lyfta fram de lagliga alternativen för kopiering för privat bruk på nätet och visa för konsumenterna vilka förlagor som är lovligt framställda (L20 yrkande 4).

Samma synpunkter framförs av Kristdemokraterna i motion L21 yrkande 1.

I en enskild motion, L25, av Rossana Dinamarca och Peter Pedersen (båda v) framhåller motionärerna att regeringen borde, i stället för att enbart försöka utvidga kriminaliseringen av s.k. fildelning, i nära samarbete med berörda parter välja att stimulera tillkomsten av lagliga alternativ. Sådana alternativ skulle enligt motionärerna dels säkerställa att upphovsrättsinnehavaren får ersättning för sitt arbete, dels ge möjlighet för användaren att köpa/ladda ned t.ex. musik till konkurrenskraftiga priser (yrkande 1).

Kulturutskottets ställningstagande

Regeringen anför att det i dag är oklart om det är tillåtet att ladda ned musik för privat bruk när förlagan inte är lovlig. Med nuvarande regler torde enligt regeringen dock inte något straffansvar kunna följa på en överträdelse. Eventuellt skulle dock en skadeståndsskyldighet kunna uppstå, men frågan har inte prövats i rättspraxis.

Regeringen föreslår nu att det *uttryckligen* blir otillåtet att för privat bruk kopiera material som lagts ut på Internet utan upphovsmannens samtycke eller i strid med lag. Det blir således otillåtet att ladda ned t.ex. musik eller en film till sin egen dator om förlagan är olovlig. En överträdelse kan enligt regeringens förslag medföra straffansvar och skadeståndsansvar.

Direktivet tar inte ställning till frågan huruvida den förlaga som används vid kopiering för privat bruk måste vara ett exemplar som framställts och/eller gjorts tillgängligt för allmänheten med upphovsmannens samtycke eller enligt lag (en s.k. lovlig förlaga).

Däremot anges i direktivet att en förutsättning för en inskränkning, vad gäller rätten till framställning för privat bruk, är att rättighetshavarna får rimlig kompensation. När man fastställer vilken form kompensationen ska ha samt närmare bestämmelser och eventuell nivå på denna, bör enligt direktivet de särskilda förhållandena i varje enskilt fall beaktas. Ett viktigt kriterium är den eventuella skadan för rättsinnehavarna av åtgärden i fråga. I de fall när rättsinnehavarna redan har erhållit betalning i någon annan form, t.ex. som en del av en licensavgift, behöver det inte krävas någon särskild eller separat betalning. Då nivån fastställs bör full hänsyn tas till i hur stor utsträckning tekniska åtgärder används. I vissa situationer när förfånget för rättsinnehavaren är obetydligt behöver det inte uppkomma någon betalningsskyldighet.

Regeringen anför att dagens svenska reglering av kopiering för enskilt bruk har gett upphov till problem för rättighetshavarna på vissa områden. Det förekommer enligt regeringen att kopiering sker i sådan omfattning att det skadar rättighetshavarna.

I svensk rätt infördes 1999 ett schablonartat ersättningssystem, den s.k. kassettersättningen, som innebär att en avgift tas ut vid tillverkning och import av upptagningsanordningar såsom tomma CD-skivor, kassetband etc. (jfr s. 17). När kassettersättningen infördes var syftet att i viss mån kompensera upphovsmän m.fl. för den i och för sig tillåtna privatkopieringen. Enligt regeringen är systemet med kassettersättning bristfälligt eftersom det ibland inte alls ger någon kompensation eller inte fullt ut kompenserar för kopieringen. Det är enligt regeringen inte acceptabelt med hänsyn till rättighetshavarna. Detta avspeglas också, framhåller regeringen, i direktivets koppling mellan tillåten kopiering och ersättning.

Regeringen anför att man kan tänka sig två alternativa sätt för att komma till rätta med problemen med rättighetshavarnas kompensation. Det ena alternativet vore att inskränka tillämpningsområdet och inte längre tillåta kopiering för enskilt bruk i samma utsträckning som i dag. Det andra alternativet vore att bygga ut systemet med kassettersättning så att schablonersättning utgår i flera situationer och i större omfattning än i dag.

Regeringen delar den bedömning som gjordes i departementspromemorian (Ds 2003:35) och väljer därmed det första alternativet att begränsa rätten till kopiering för privat bruk. Det innebär att regeringen inte föreslår att kassettersättningen ändras i större utsträckning. Regeringen anför vidare att den naturligtvis måste följa den fortsatta utvecklingen vad gäller förutsättningarna för individuell rättighetsförvaltning.

Kulturutskottet konstaterar att det i direktivet anges att en förutsättning för en inskränkning vad gäller rätten till kopiering för privat bruk är att rättighetshavarna får en rimlig kompensation. I likhet med regeringen anser kulturutskottet att enbart kassettersättningen inte kompenserar rättighetshavarna fullt ut för den privata kopiering som i dag sker. Som regeringen anför finns det i dagsläget två sätt att kompensera rättighetshavarna. Det ena alternativet är det som regeringen väljer, nämligen att inskränka tillämpningsområdet och inte tillåta kopiering för enskilt bruk i samma utsträckning som i dag. Det andra alternativet är att bygga ut systemet med kassettersättning så att schablonersättning utgår i flera situationer och i större omfattning än i dag. Kulturutskottet delar regeringens bedömning att det första alternativet bör väljas i dagsläget. Utskottet anser dock att frågan om rättighetshavarnas kompensation bör övervägas ytterligare i den kommande översynen som regeringen aviserat.

När det särskilt gäller kravet på lovlig förlaga vill utskottet först framhålla att grundläggande i upphovsrätten är att författare, kompositörer, konstnärer m.fl. ska ha rätt att bestämma över det som de skapar och att de ska få betalt för utfört arbete. Detta synsätt bär upp regeringens förslag om att kopiering för privat bruk inte ska vara tillåten om förlagan är olovlig; ingen ska utan tillstånd olovligen kunna ta eller nyttja det som någon annan har skapat. Det är i dag en självklarhet att betala för t.ex. en dvd-film i en affär, och det borde enligt kulturutskottets mening vara lika självklart att betala för samma film när den laddas ned över Internet.

Med anledning av motionsyrkandena vill kulturutskottet understryka att den som kopierar material som lagts ut på Internet utan att känna till att förlagan är olovlig inte kommer att kunna drabbas av straffansvar förutsatt att han inte agerar grovt oaktsamt och exempelvis ignorerar tydliga tecken på att förlagan inte är lovlig. Inte heller kommer den som varken har känt till eller av omständigheterna borde ha förstått att förlagan var olovlig att drabbas av skadeståndsskyldighet.

Kulturutskottet räknar för egen del med att de klaganden som görs genom den föreslagna lagstiftningen kommer att stimulera utvecklingen av lagliga alternativ för elektronisk försäljning av musik, filmer och annat upphovsrättsligt skyddat material. Denna utveckling bör enligt kulturutskottet nog följask. Av särskilt intresse är därvid att få belyst hur priser och utbud påverkas.

Framställning och spridning av exemplar inom vissa arkiv och bibliotek (16 § URL)

Allmänt

De arkiv och bibliotek som omfattas av paragrafen är

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,
2. Statens ljud- och bildarkiv,
3. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt
4. folkbiblioteken.

Regeringen får dessutom i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges ovan ska ha rätt till exemplarframställning.

Nuvarande ordning

De arkiv och bibliotek som angetts ovan har rätt att *framställa* exemplar av verk, dock inte datorprogram, för bevarandeändamål och för kompletterings- eller forskningsändamål (1 p.).

Framställning av kopior får också ske av enskilda artiklar eller korta avsnitt eller av material som av säkerhetsskäl inte bör utlämnas i original. Detta innefattar även en möjlighet för bibliotek och arkiv att *sprida* de framställda exemplaren till lånesökande. Framställningen får ske endast genom reprografiskt förfarande, dvs. främst fotokopiering (2 p.).

Kopior får också framställas för att användas i läsapparater (3 p.). Även i detta fall får exemplaren framställas endast genom reprografiskt förfarande.

Regeringens förslag

Regeringen föreslår inga ändringar vad gäller den första punkten (1 p.).

När det gäller den andra punkten (2 p.) föreslås inga förändringar vad gäller det material som omfattas (fortfarande avses enskilda artiklar eller korta avsnitt eller material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original). Ändringarna gäller i stället förfarandet vid framställning av kopior.

Regeringen föreslår att kravet på ”reprografiskt förfarande” vid *framställning* tas bort och att tekniken vid framställning av kopior ska vara valfri, vilket innebär bl.a. att e-post kan användas vid inhämtande av material från annat bibliotek. Detta har hittills inte varit möjligt.

Frågan om rätten att *sprida* framställda kopior till allmänheten regleras enligt regeringens förslag i ett nytt stycke. Regeringen föreslår att uttrycket ”framställas endast genom reprografiskt förfarande” byts ut mot ”framställs på papper”. Härigenom tydliggörs enligt regeringen vad som får spridas.

För *spridning* av exemplar till allmänheten i andra fall än då exemplaren framställs på papper, och för *överföring* (t.ex. via e-post eller Internet) av verk till allmänheten införs en ny avtalslicens. Även avtalslicensen omfattar endast enskilda artiklar eller korta avsnitt eller material som av säkerhetsskäl inte bör lämnas ut i original (16 § 2 st. och 42 d §).

Kulturutskottets ställningstagande

Enligt 16 § (1 p.) har som ovan angetts vissa arkiv och bibliotek rätt att framställa exemplar av verk för bevarandeändamål, såväl analogt som digitalt. Framställningen får ske bara för internt bruk, någon ändring på denna punkt föreslår inte regeringen.

Om museer för bevarandeändamål vill digitalisera sina interna register med bilder över samlingarna krävs att museerna för de upphovsrättsligt skyddade delarna av materialet först ingår avtal med upphovsmännen eller de organisationer som företräder dessa. Genom avtalen kan de tillförsäkras rätten att digitalisera registren och reglera eventuell upphovsrättslig ersättning.

I propositionen anges att det kan finnas anledning att överväga en utvidgning av kretsen av vissa arkiv och bibliotek som anges i 16 § URL. Bland annat anges följande.

Just museer framstår därvid som en grupp som det är angeläget att bestämmelsen får omfatta, men kanske kan det också finnas anledning att överväga ytterligare utvidgningar. På nuvarande underlag finns dock inte möjlighet att avgöra om och i så fall i vilken utsträckning bestämmelsen bör utvidgas med avseende på vilka som kan utnyttja inskränkningen. I vissa av de angivna fallen kan det snarare vara lämpligt att de rättigheter som avses klareras genom avtal. Något förslag till utvidgning i detta hänseende är alltså inte möjligt att lägga fram nu men regeringen avser att överväga frågan så snart direktivet har genomförts.

Kulturutskottet anser att även museer, i likhet med vissa arkiv och bibliotek, ska ha rätt att kunna digitalisera sina samlingar utan att behöva ingå avtal härom. Denna fråga är enligt kulturutskottet av sådan vikt, inte minst för museerna, att den bör beredas med förtur och att ett förslag bör föreläggas riksdagen utan dröjsmål.

Framställning och spridning av exemplar m.m. till personer med funktionshinder (17 § URL)

Nuvarande ordning

Var och en får framställa exemplar i blindskrift av utgivna litterära och musikaliska verk. Det finns inga begränsningar när det gäller frågan hur sådana exemplar får användas. Exemplet kan t.ex. säljas, hyras ut eller på annat sätt spridas till allmänheten (1 st.).

Efter tillstånd av regeringen får bibliotek och organisationer *framställa* exemplar av ett utgivet litterärt verk genom ljudupptagning (talböcker) och använda exemplaret för utlåning till synskadade och andra funktionshindrade som inte kan ta del av verket i skriftlig form. Framställning får dock inte ske av verk som redan kommit ut i handeln som kassettbok (2 st.).

Regeringens förslag

Den huvudsakliga förändringen i första stycket är att regeringen föreslår att begränsningen vad gäller blindskrift försvinner. I stället ges en generell rätt till *framställning* av litterära och musikaliska verk samt alster av bildkonst i såväl analog som digital form, utom såvitt gäller ljudupptagning (talböcker). Det blir således tillåtet att framställa verk i t.ex. elektronisk text, teckenspråk och förstoring.

De enda exemplar som enligt regeringens förslag ska få *framställas* är sådana som personer med funktionshinder behöver för att kunna ta del av verken. Dessa får också *spridas* (t.ex. utlånas eller säljas) till ovannämnda personer. Överläts fler än några få exemplar till dessa personer har dock enligt förslaget upphovsmannen rätt till ersättning.

Det föreslagna andra stycket delas upp i tre punkter.

De bibliotek och organisationer som regeringen utser får enligt förslaget *överföra* (t.ex. via e-post eller Internet) exemplar av de verk som avses i första stycket till personer med funktionshinder som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken (1 p.).

I punkt 2 ges ovannämnda bibliotek och organisationer rätt att *framställa* ljudupptagning av offentliggjorda litterära verk (talböcker) till personer med funktionshinder som behöver exemplaren för att kunna ta del av verken, oavsett om verken redan kommit ut på marknaden i form av kassetböcker. Angivna bibliotek och organisationer ges även rätt att *sprida* och *överföra* dessa exemplar. Här utvidgas bestämmelsen på så sätt att perso-

ner med funktionshinder även ska kunna köpa och behålla de talböcker som är särskilt anpassade för dem. I dessa fall har dock upphovsmannen rätt till ersättning enligt förslaget.

I punkt 3 ges bibliotek och organisationer som ovan nämnts rätt att även framställa, sprida och överföra sådana exemplar av verk som sänds ut i ljudradio eller television och av filmverk som döva och hörselskadade behöver för att kunna ta del av verken. Även här ska ersättning utgå till upphovsmannen om angivna personer får behålla ett exemplar av verket.

I direktivet anges att en förutsättning för en inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med funktionshinder är att användningen är av icke-kommersiell natur. Regeringen föreslår därför en ny bestämmelse i tredje stycket där det anges att framställning, spridning och överföring inte får ske i förvärvssyfte.

Vidare anges i samma stycke att exemplaren inte får användas för andra ändamål än som avses i paragrafen, dvs. de framställda exemplaren får användas endast av dem som de är avsedda för.

Kulturutskottets ställningstagande

Det är från allmän synpunkt viktigt att personer med funktionshinder får samma möjligheter som andra att ta del av upphovsrättsligt skyddade verk. Inskränkningar i upphovsrätten måste dock utformas så att den användning som tillåts inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas legitima intressen eller kommer i strid med det normala utnyttjandet av verket.

Den nuvarande inskränkningen i URL för framställning av exemplar åt synskadade m.fl. har i stort sett varit oförändrad sedan lagen trädde i kraft den 1 juli 1961. Kulturutskottet delar regeringens bedömning att behovet är stort av en anpassning av bestämmelserna om inskränkning i upphovsrätten till förmån för personer med funktionshinder, framför allt med tanke på den digitala tekniken. I skrivelser till Justitiedepartementet har det bl.a. påtalats att svårigheter uppstått när det gäller framställning och utnyttjande av s.k. e-böcker och att hindret mot att ge ut en talbok när det redan kommit ut en kassettbok i handeln har lett till brister i talboksbeståndet.

Regeringens nu framlagda förslag till ändringar stämmer också väl överens med den av riksdagen fastlagda nationella handlingsplanen för handikappolitiken (bet. 1999/2000:SoU14, prop. 1999/2000:79), där det anges att insatserna under de närmaste åren bör koncentreras till att skapa bl.a. ett tillgängligt samhälle för personer med funktionshinder. Härmed åsyftas givetvis även, som regeringen anför, tillgänglighet till litterära och andra upphovsrättsligt skyddade verk.

Som ovan anförts är ett krav för att en anpassning ska få göras till förmån för personer med funktionshinder att användningen inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas legitima intressen. Kulturutskottet vill därför särskilt framhålla vikten av att det anpassade upphovsrättsligt skyddade materialet endast blir tillgängligt för de funktionshindrade personer som det

är avsett för. Det är således viktigt att det t.ex. finns en tillfredsställande kontroll av att talböcker inte överförs till personer utanför den berättigade kretsen.

Återgivning av konstverk och byggnader (24 § URL)

Nuvarande ordning

Konstverk får fritt avbildas om de stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus (1 st. 1 p.). Detsamma gäller om de ställts ut, är till salu eller ingår i en samling, men i dessa fall endast i meddelanden om utställningen eller försäljningen och i kataloger (1 st. 2 p.).

Byggnader får fritt avbildas (2 st.).

Med avbildas avses reproduktion i ett plan, t.ex. att måla, teckna eller fotografera av föremålet. Däremot omfattas inte reproduktion som framställs genom att skapa en skulptur eller ett nytt byggnadsverk.

Regeringens förslag

Regeringen föreslår ingen ändring vad gäller punkt 1.

Beträffande punkt 2 föreslår regeringen en ändring vars lydelse tydligare återspeglar vad som sägs i direktivet. Regeringen föreslår följande lydelse. Konstverk får avbildas om syftet är att annonsera en utställning eller försäljning av konstverken, men endast i den utsträckning som behövs för att främja utställningen eller försäljningen.

Regeringen föreslår vidare att en ny punkt införs rörande kataloger (3 p.). Enligt denna punkt får konstverk avbildas i kataloger om de ingår i en samling. För att tillgodose kraven i direktivet föreslås dock att avbildningen inte får göras i digital form.

Kulturutskottets ställningstagande

Regeringen har som ovan angetts inte föreslagit någon ändring när det gäller 24 § första stycket 1 URL att konstverk får avbildas om de stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus.

Lagutskottet hade denna fråga uppe till behandling i betänkande 1995/96: LU1 (s. 24 f.). Av betänkandet framgår bl.a. följande. Ingegärd Sahlström (s) hade i en motion yrkat att riksdagen skulle införa en regel i URL som innebar att konstverk fick avbildas om de stadigvarande var placerade på eller vid allmän plats utomhus och inte utgjorde huvudmotivet på bilden. Motionären anförde bl.a. att regeln om avbildning fungerade endast som en orättvis begränsning för den grupp bildkonstnärer som var verksamma i offentlig miljö och att ett överutnyttjande av regeln förekom. Denna grupp konstnärer fråntas sin rätt bara på den grunden att konstverket finns utomhus. Konstnärer som arbetar med konstverk i offentlig miljö inomhus erhöll i motsvarande situationer ersättning vid exempelvis utgivning av vykort.

Lagutskottet avstyrkte bifall till motionen och anförde följande.

Utskottet kan för sin del konstatera att regeln om avbildning av konstverk som är stadigvarande placerade på eller vid allmän plats utomhus främst tillgodosör fall där återgivningen sker i förvärvssyfte. Som Upphovsrättsutredningen har funnit är det inte motiverat att upphovsrätten ska stå tillbaka för sådana mera omedelbart kommersiella utnyttjanden av konstnärliga alster. Utskottet utgår därför från att regeringen i lämpligt sammanhang kommer att lägga fram förslag till lagstiftning i enlighet med vad utredningen har förordat, dvs. att det inte längre ska vara fritt att avbilda ifrågavarande typ av konstverk om de utgör huvudmotivet för avbildningen. Något initiativ från riksdagens sida är därför inte påkallat.

I den nu aktuella propositionen anføres att regeringen så snart genomfördet av direktivet är klart kommer att ta upp frågan om en eventuell begränsning av bestämmelsen om återgivning av konstverk som är stadigvarande placerade på eller vid allmän plats utomhus (24 § första stycket första punkten URL).

Med hänsyn till att det snart gått tio år sedan lagutskottet förordade en ändring av bestämmelsen anser kulturutskottet att frågan bör tas med för tur och att ett förslag till ändring av bestämmelsen bör föreläggas riksdagen utan dröjsmål.

Kulturutskottet har ingen erinran mot den föreslagna justeringen av punkt två.

I regeringens förslag till en ny tredje punkt anges som ovan anförts att konstverk får avbildas om de ingår ”i en samling, i kataloger, dock inte i digital form”. Någon uttrycklig rätt till spridning av kataloger utan upphovsmannens samtycke finns inte i förslaget och finns inte heller i gällande rätt.

Det har ansetts att det råder viss tvekan om viss form av spridning ändå är tillåten. Till exempel har frågan uppkommit om ett museum till allmänheten kan sälja en katalog med konstverk som ingår i en samling eller om en sådan katalog får användas endast för internt bruk.

I propositionen anges i den frågan följande.

Rätten att kontrollera spridningen är knuten till exemplar av verket och fungerar som ett komplement till ensamrätten att framställa exemplar. Vid lagens tillkomst uttalades att ett tillstånd från upphovsmannen att framställa exemplar av ett verk i regel omfattar en rätt att sprida framställda exemplar, men att undantag från denna regel kan förekomma (se NJA II 1961 s. 40 f.).

Kulturutskottet anser att den oklarhet som råder vad gäller rätten till spridning av framställda exemplar är otillfredsställande och att även denna frågeställning är något som bör tas upp i den kommande översynen av URL.

I sammanhanget vill kulturutskottet också peka på formuleringen ”ingår i en samling, i kataloger” i tredje punkten. Denna formulering är enligt kulturutskottet inte särskilt klagörande och bör därför ses över i samband med den redaktionella översynen av URL.

Ersättning vid tillverkning och införsel av anordningar för ljud- eller bildupptagningar, kassettersättning (26 k och I §§ URL)

Nuvarande ordning

Reglerna om kassettersättning infördes i URL den 1 januari 1999 i syfte att i viss mån kompensera upphovsmännen för den i och för sig tillåtna privatkopieringen. Kassettersättning ska betalas av näringsidkare som i sin yrkesmässiga verksamhet tillverkar eller importerar vissa anordningar. Rätt till kassettersättning har upphovsmän till skyddade verk som efter tillverkningen eller importen av anordningarna har sänts ut i radio eller television eller som har getts ut på anordningar genom vilka de kan återges. Ersättning ska betalas för anordningar på vilka ljud eller rörliga bilder kan tas upp och som är särskilt ägnade för framställning av exemplar av verk för enskilt bruk. Som exempel på anordningar för vilka ersättning i dag betalas kan nämnas VHS-kassetter, ljudkassetter och tomma CD-skivor.

Rätten till ersättning kan göras gällande endast av sådana organisationer som företräder ett flertal ersättningsberättigade svenska upphovsmän och innehavare av närstående rättigheter på området. De närmare principerna för hur fördelningen ska göras bestäms av organisationen. Vad organisationen bestämmer får giltighet även mot de rättighetshavare som står utanför organisationen.

Ersättningen är i dag 2 öre för varje möjlig upptagningsminut på anordningarna, dock högst 6 kronor per anordning. Ersättningen går till branschorganisationer, som fördelar pengarna till de ersättningsberättigade rättighetshavarna. Ersättning behöver inte betalas bl.a. för sådana anordningar som ska användas till framställning av exemplar åt syn- eller hörselskadade.

Inkasseringen av kassettersättningen sköts av Copyswede.

Regeringens förslag

Ersättningen föreslås höjas till 2,5 öre per minut, och maxbeloppet föreslås försvinna för anordning för analog upptagning.

Anordningar för digital upptagning föreslås få ersättningen kopplad till antal megabyte lagringsutrymme på anordningen. För anordningar där digital upptagning kan ske upprepade gånger föreslås ersättningen vara 0,4 öre per megabyte lagringsutrymme, och i de fall upptagning kan ske endast en gång föreslås ersättningen vara 0,25 öre per megabyte lagringsutrymme. Något maxbelopp föreslås inte införas.

I gruppen digitala anordningar där upptagning endast kan ske en gång ryms framför allt CD-R- och DVD-R-skivor. Bland anordningar som kan användas för upptagning upprepade gånger ingår CD-RW-skivor, DVD-RW-skivor, MP 3-spelare och DVD-spelare med fasta lagringsenheter, samt lösa lagringsenheter till sådana anordningar.

En möjlighet till nedsättning av ersättningsbeloppen införs för fall då upphovsmännen på annat sätt kompenserats för framställningen eller om ersättningen med hänsyn till omständigheterna är oskäligt hög.

Undantaget från ersättningsskyldighet för anordningar som används för syn- eller hörselskadades räkning föreslås utsträckas till att omfatta alla anordningar som ska användas till framställning av exemplar av verk till personer med funktionshinder.

Motionerna

I tre motionsyrkanden tas frågan om en översyn upp.

I motion L22 framhåller Moderata samlingspartiet att en översyn bör göras beträffande bestämmelserna om kassettersättning. Motionärerna påpekar att den tekniska utvecklingen leder till att träffsäkerheten i kassettersättningen brister och att motiven för att ha kvar kassettersättningen sannolikt därför kommer att minska (yrkande 3).

Även Folkpartiet ser i motion L20 kassettersättningen som en kortsiktig lösning som snart kommer att vara överspelad av den tekniska utvecklingen. Motionärerna anser att förslaget till ny kassettersättning tills vidare får godtas som en övergångslösning, men att en fortsatt översyn av bestämmelserna måste påbörjas genast. Målet för en sådan översyn måste enligt motionärerna vara att hitta en beräkningsgrund som utan onödig byråkrati och på marknadsmässiga villkor ger upphovsmännen ersättning (yrkande 6).

Miljöpartiet de gröna anser i motion L23 att en översyn av kassettersättningen ska göras med utgångspunkt från att den ska vara teknikneutral och bättre svara för att upphovsmän ges skälig ersättning även med dagens digitala möjligheter (yrkande 3).

Kristdemokraterna begär i motion L21 att riksdagen ska besluta om en ändring i 26 1 § URL på så sätt att paragrafen får följande lydelse:

Ersättning enligt 26 k § är

1. för en anordning för analog upptagning 2 öre för varje upptagningsminut,
2. för anordning där digital upptagning kan ske 0,2 öre per megabyte lagringsutrymme.

Ersättningen skall dock uppgå till högst 6 kronor för varje anordning.

Motionärerna anser med hänsyn bl.a. till att rätten till kopiering för privat bruk nu begränsas att det inte finns några skäl för en höjning av ersättningen för anordningar för analog upptagning. Ersättningsnivån för anordningar för digital upptagning bör också sättas lägre än vad regeringen föreslagit, och det finns enligt motionärerna inte några bärande skäl för en särreglering mellan olika typer av anordningar för digital upptagning. Slutligen anser motionärerna att nuvarande regel om en högsta ersättning är mer rättssäker än den av regeringen föreslagna nedsättningsregeln (yrkande 3).

Kulturutskottets ställningstagande

Vissa rättighetshavare har velat bygga ut ersättningsordningen så att den bättre kompenserar för privatkopieringen av bilder, texter och noter. Dessa verk sänds ju sällan ut i television och ges sällan ut på anordningar genom vilka de kan återges, varför någon kassettersättning då inte utgår.

Regeringen anför att direktivet lämnar ett stort utrymme för medlemsstaterna att själva utforma ersättningssystemen och att det dessutom anges i direktivet att någon ersättning inte behöver utgå om förfånget för rättsinnehavaren är obetydligt. Enligt regeringens bedömning innebär detta, särskilt med hänsyn till de begränsningar i rätten att kopiera för privat bruk som nu föreslås, att de svenska ersättningsbestämmelserna är förenliga med direktivet. Mot denna bakgrund och med hänsyn till bl.a. att en utvidgning av ersättningen skulle innebära omfattande ändringar vilket skulle kräva ytterligare överväganden anser regeringen att bestämmelserna i detta avseende inte bör utvidgas nu.

Inte heller föreslår regeringen någon utvidgning vad gäller frågan om till vilket material ersättningen bör vara knuten. Regeringen konstaterar att den tekniska utvecklingen kan gå i riktning mot att en och samma apparat får allt fler användningsområden. Det är också möjligt att det framöver i allt större utsträckning kommer att säljas lösa lagringsenheter som kan användas i ett flertal apparater med olika funktioner. Regeringen anser att utvecklingen bör följas noga och behovet av eventuella ändringar i lagstiftningen kontinuerligt följas upp.

Vidare konstaterar regeringen att t.ex. bildlagring kräver mer lagringsutrymme än lagring av ljud vilket kan leda till att megabyte-ersättningen för vissa av anordningarna blir för hög i förhållande till produktens pris. Enligt regeringen är detta förhållande en faktor som bör beaktas av parterna vid fastställandet av ersättningen inom ramen för en nedsättning.

När det gäller ersättningsnivåerna anför regeringen att det finns goda skäl att tro att parterna med den modell för bestämmande av ersättningen som föreslås kommer att kunna enas om rimliga ersättningsnivåer. Regeringen avser att noga följa utvecklingen av kassettersättningens storlek och vid behov återkomma med ytterligare förslag till lagändringar.

Kulturutskottet har tidigare i yttrandet anfört att frågan om rättighetshavarnas kompensation för kopiering för privat bruk ytterligare bör övervägas i den översyn som regeringen aviserat. Kassettersättningen är då en av de frågor som bör följas upp, särskilt mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen.

I avvaktan på denna översyn anser kulturutskottet att regeringens förslag till ersättningsnivåer är rimliga och att en ordning som ger möjlighet till nedsättning av ersättningen i stället för att ange ett maximibelopp innebär en tillfredsställande lösning med tanke såväl på den stora spännvidden och variationen av produkter som på den snabba utvecklingen på området.

Övriga frågor

Nya avtalslicenser på radio- och televisionsområdet

Regeringens kommentarer

Sveriges Television m.fl. har begärt att en avtalslicens införs för radio- och televisionsföretagens nyttjanden av upphovsrättsligt skyddade verk och prestationer som ingår i deras programarkiv. De har också begärt att en avtalslicens införs som ger dem rätt att på begäran tillgängliggöra litterära och konstnärliga verk samt kommersiella ljudupptagningar som ingår i ett radio- eller televisionsprogram.

Regeringen har anfört att dessa frågor kräver ytterligare överväganden. På grund av den knappa tidsramen för genomförandet av direktivet kommer dessa frågor att övervägas i ett senare skede när direktivet har genomförts.

Kulturutskottets ställningstagande

Kulturutskottet anser att det är av vikt att dessa frågor bereds snarast och att regeringen återkommer med förslag till riksdagen utan dröjsmål.

Översyn av upphovsrätten

Motionerna

Moderata samlingspartiet framhåller i motion L22 att det är en svaghet att den nuvarande lagen är så svårtillgänglig. Motionärerna anser att regeringen snarast bör se över och göra lagtexten i URL mer tillgänglig för envar (yrkande 1).

Folkpartiet anför i motion L20 att en total översyn av URL snarast bör påbörjas. Målet för en sådan översyn ska enligt motionärerna vara att åstadkomma så överskådliga, tydliga och teknikneutrala regler som möjligt. Likaså bör enligt motionärerna den juridiska regleringen av avtalslicenser ses över, så att man undviker de monopoliserande tendenser som dagens system skapar. Dessutom bör översynen enligt motionärerna inkludera en utvärdering av effekterna av de lagförslag som presenteras i den aktuella propositionen (yrkande 8).

Kristdemokraterna framhåller i motion L21 att vid beslut om inskränkningar i upphovsmännens ensamrätt är det av vikt att alla olika typer av skapande behandlas lika och att inskränkningarna är jämbördiga för olika konstformer. Det finns enligt motionärerna en brist på helhetssyn på bildkonstnärernas upphovsrättsliga situation. Motionärerna anser därför att man vid den aviserade större genomarbetningen av hela upphovsrättslagen bör lägga särskild vikt vid att göra en fullständig översyn av bildkonstnärernas upphovsrättsliga situation (yrkande 4).

I samma motion yrkande 5 (kd) befarar motionärerna att den av regeringen föreslagna begränsningen vad gäller rätten att kopiera för enskilt bruk kan komma att drabba ideella organisationer särskilt hårt. Motionärerna anser därför att det vid den kommande översynen av upphovsrättslagen bör utredas hur den stärkta lagen påverkar dessa organisationers möjlighet att bruka upphovsrättsligt skyddat material.

I en enskild motion, L25, från Rossana Dinamarca och Peter Pedersen (båda v) framhåller motionärerna att de nu föreslagna ändringarna i URL kontinuerligt bör utvärderas för att se hur de tillämpas och fungerar i praktiken ur såväl upphovsrättsinnehavarens som användarens intressen.

Vad som i framtiden kommer att hända med ersättningarna till upphovsmännen är enligt Centerpartiet otillräckligt belyst och förtjänar noggrannare studier. Regeringen bör därför enligt motionärerna tillsätta en utredning med uppgift att studera och ge förslag kring hur ersättningen till upphovsmän ska fungera i framtiden (L24 yrkande 3).

Kulturutskottets ställningstagande

Regeringen konstaterar att sedan upphovsrättslagen tillkom på 1960-talet har ett stort antal ändringar skett i lagen. Detta har gjort att lagen har kommit att innehålla ett antal inskjutna paragrafer som lett till att lagen blivit svåröverskådlig. Regeringen anser att det därför är hög tid att göra en redaktionell översyn av upphovsrättslagen. Detta har också påtalats av Lagrådet. Regeringen påpekar också att det under senare tid har framförts önskemål från såväl riksdagen som vissa berörda kretsar om en översyn av reglerna i 3 kap. om upphovsrättens övergång m.m. Avsikten är enligt regeringen att såväl den redaktionella översynen som översynen av 3 kap. URL ska påbörjas så snart som genomförandet av direktivet är klart. I samband därmed kommer enligt regeringen även vissa andra frågor att övervägas.

Kulturutskottet kan dela motionärernas synpunkter att lagtexten i URL måste göras mer tillgänglig och överskådlig samt att man i möjligaste mån bör välja lösningar som är teknikneutrala. Motionärernas synpunkter ligger också i linje med regeringens uttalanden. Dessutom bör enligt utskottet översynen inkludera en uppföljning av effekterna av de lagförslag som presenteras i den nu aktuella propositionen när tillräckligt lång tid har gått för att kunna se effekterna av lagförslaget.

Kulturutskottet har tidigare i yttrandet anfört att kulturutskottet anser att frågan om kompensationen till rättighetshavarna för kopiering för privat bruk noga bör övervägas i den aviserade översynen. Kassettersättningen är då en av de frågor som bör följas upp, särskilt mot bakgrund av den snabba tekniska utvecklingen.

I yttrandet har också påtalats att vissa frågor är av sådan vikt att de bör behandlas med förtur. En sådan fråga gäller utvidgningen av den grupp, i dag vissa arkiv och bibliotek, som för bl.a. bevarandeändamål får fram-

ställa exemplar av verk enligt 16 § URL. I denna grupp bör enligt kulturutskottets mening även framför allt museer ingå. En annan fråga som enligt vad kulturutskottet ovan anfört bör beredas med förtur rör bestämmelserna i 24 § första stycket 1 URL om återgivning av konstverk som är stadigvarande placerade på eller vid allmän plats utomhus.

När det gäller motionsyrkandet om att man vid den kommande översynen bör lägga särskild vikt vid bildkonstnärernas upphovsrättsliga situation anser kulturutskottet, vilket också nämnts tidigare, att utskottet inte kan finna några sakliga skäl som talar för att bildkonstnärerna i grunden ska ha svagare rättigheter än andra grupper av rättighetshavare. Utskottet förutsätter att bildkonstnärernas upphovsrättsliga situation kommer att uppmärksammas i den kommande översynen. Utskottet noterar vidare att bildkonstnärernas ställning stärkts såväl genom förslaget om en uttrycklig ensamrätt för upphovsmännen att framställa exemplar som genom justeringarna och preciseringarna av det inbördes förhållandet mellan begreppen ”överföring till allmänheten”, ”offentligt framförande” och ”offentlig visning”.

Beträffande motionsyrkandet att regeringens föreslagna begränsningar vad gäller rätten att kopiera för enskilt bruk kan komma att drabba ideella organisationer särskilt hårt konstaterar utskottet att regeringen samtidigt föreslår att en avtalslicens införs för statliga och kommunala organ samt för företag och organisationer. En undersökning hur ideella organisationer drabbas bör enligt kulturutskottets uppfattning ingå i den uppföljning som bör göras av effekterna av de nu aktuella lagförslagen.

I enlighet med det anförda anser kulturutskottet att samtliga i yttrandet angivna motioner bör avstyrkas av lagutskottet.

Stockholm den 28 april 2005

På kulturutskottets vägnar

Lennart Kollmats

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lennart Kollmats (fp), Eva Arvidsson (s), Paavo Vallius (s), Nikos Papadopoulos (s), Lena Adelsohn Liljeroth (m), Matilda Ernkrans (s), Cecilia Wikström (fp), Birgitta Sellén (c), Göran Persson i Simrishamn (s), Anna Lindgren (m), Gunilla Carlsson i Hisings Backa (s), Inger Nordlander (s), Anita Sidén (m), Hans Backman (fp), Kenneth Lantz (kd), Siv Holma (v) och Yoomi Renström (s).

Avvikande meningar

1. Avvikande mening (m)

Lena Adelsohn Liljeroth (m), Anna Lindgren (m) och Anita Sidén (m) anför:

I denna avvikande mening begränsar vi oss till våra motionsyrkanden som behandlas i det nu aktuella yttrandet, vilka är yrkandena 1 och 3.

Moderata samlingspartiet anser att diskussionen om att stärka äganderätten till immateriella verk är angelägen. Blickar vi bakåt i tiden inser vi äganderättens betydelse för vårt välbefinnande i dag. På samma sätt som det var viktigt för den demokratiska rättstaten att skydda bönders ägande, ägande av mark och senare ägande av fabriker och värdepapper, är det nu angeläget att arbeta med tydliga lagar som skyddar upphovsrätt och ägande till immateriella verk. Vår utgångspunkt är att var och en ska tillförsäkras rätten att fritt förfoga över det hon eller han har skapat. Äganderätten är lika viktig att skydda när det gäller immateriella rättigheter som rättigheter till materiella ting. Vi moderater vill se goda förutsättningar för det kreativa Sverige. Tonsättare, musiker, konstnärer, filmskapare och medie företagare behöver upphovsrätten för att kunna leva på sitt arbete. Upphovsrätten behövs också enligt vår uppfattning för att göra dessa områden attraktiva för investeringar och satsningar.

Moderata samlingspartiet anser vidare att det är anmärkningsvärt att regeringen, trots den tid man tagit på sig för att genomföra direktivet, inte förmått prestera ett mer genomarbetat och enhetligt förslag till lagstiftning. En svaghet i den nuvarande lagen är att den är svårtillgänglig. Vi anser därför att regeringen snarast bör se över och göra lagtexten i URL mer tillgänglig för envar. Vi noterar att även Folkpartiet liberalerna efterlyser en överskådlig och tydlig lagstiftning.

Vi moderater anser vidare att en översyn bör göras beträffande bestämmelserna om kassettersättning. Detta mot bakgrund av att den tekniska utvecklingen leder till att träffsäkerheten i kassettersättningen brister och motiven för att ha kvar kassettersättningen sannolikt därför kommer att minska. Även Folkpartiet liberalerna och Miljöpartiet de gröna förespråkar en översyn av kassettersättningen.

2. Avvikande mening (fp)

Lennart Kollmats (fp), Cecilia Wikström (fp) och Hans Backman (fp) anför:

I denna avvikande mening begränsar vi oss till våra motionsyrkanden som behandlas i det nu aktuella yttrandet, vilka är yrkandena 4, 6 och 8.

Folkpartiet liberalerna vill först understryka att upphovsrätten är central i den intellektuella äganderätten. Genom en fungerande upphovsrätt får författare, tonsättare, musiker och andra kulturskapare rätten att bestämma över sina alster och hur de ska spridas. Dessutom har upphovsrätten en viktig ekonomisk funktion för konstnärliga utövare. De grundprinciper som ligger bakom dagens upphovsrättslagstiftning har enligt Folkpartiet liberalerna i huvudsak fungerat väl. Den blixtsnabba tekniska utvecklingen, inte minst Internet, har dock gett upphov till nya frågor om upphovsrättens gränser i olika sammanhang.

En sådan fråga att ta ställning till är om det för privat bruk ska vara tillåtet att kopiera material om förlagan är olovlig. Folkpartiet anser inte det och stöder därmed regeringens förslag i denna fråga. Däremot anser Folkpartiet att det ligger i rättighetshavarnas intresse att på lämpligt sätt – genom marknadsföring, kodning, märkning eller liknande – lyfta fram de lagliga alternativen och visa för konsumenterna vilka förlagor som är lovligt framställda. Den osäkerhet som råder beträffande vilka förlagor som är lagliga är enligt Folkpartiet en förklaring till den utbredda piratkopieringen. En annan är att branschen inte har varit tillräckligt lyhörd för konsumenternas önskemål att ta del av film, musik m.m. via nätet. Utbudet av lagliga alternativ på nätet är fortfarande alldeles för begränsat. Liknande synpunkter som vi nu framlagt rörande rättighetshavarnas ansvar förs även fram av Kristdemokraterna.

Regeringens förslag till reglering av kassettersättningen är enligt Folkpartiet en kortsiktig lösning som snart kommer att vara överspelad av den tekniska utvecklingen. Förslaget får dock tills vidare godtas som en övergångslösning, men en fortsatt översyn måste påbörjas snarast. Målet för en sådan översyn bör då vara att hitta en beräkningsgrund som utan onödig byråkrati och på marknadsmässiga villkor ger upphovsmännen ersättning. Även Moderata samlingspartiet och Miljöpartiet de gröna förespråkar en översyn av kassettersättningen.

Upphovsrättslagen som är från 1960 har ändrats ett stort antal gånger och är i dag närmast oöverskådlig. Lagens karaktär av lappverk förvärras genom regeringens nu presenterade förslag. Å andra sidan är det svenska genomförandet av EG-direktivet redan kraftigt försenat, och Folkpartiet instämmer därför i Lagrådets bedömning att lagförslaget får godtas som ett provisorium. Nästa steg är således att snarast påbörja en total översyn av den svenska upphovsrättslagen. Målet för en sådan översyn ska enligt Folkpartiet vara att åstadkomma så överskådliga, tydliga och teknikneutrala regler som möjligt inom ramen för rådande upphovsrättsliga principer. Likaså bör den juridiska regleringen av avtalslicenser ses över så att man undviker de monopoliserande tendenser som dagens system skapar och som Folkpartiet också tidigare kritiserat. Det är enligt Folkpartiet naturligt att den genomgripande översyn av upphovsrättslagstiftningen som vi föresprå-

kar också inkluderar en utvärdering av effekterna av de lagförslag som presenteras i den nu aktuella propositionen. Moderata samlingspartiet efterlyser också en överskådlig och tydlig lagstiftning.

3. Avvikande mening (kd)

Kenneth Lantz (kd) anför:

I denna avvikande mening begränsar jag mig till Kristdemokraternas motionsyrkanden som behandlas i det nu aktuella yttrandet, vilka är yrkandena 1 och 3–5.

Kristdemokraterna är i huvudsak positiva till en stärkt upphovsrätt i enlighet med Europaparlamentet och rådets direktiv 2001/29/EG. För samhället är det angeläget att skapande verksamhet stimuleras. Den kristdemokratiska ideologin betonar rätten till ägande och egendom. Marknadsekonomins civilrättsliga grund är frivilliga avtal mellan självständiga aktörer, vilket förutsätter privat äganderätt. Fullgod ersättning vid olika former av inskränkningar i äganderätten måste därför finnas. Samtidigt månar Kristdemokraterna om konsumenternas skydd.

Regeringens förslag att kopiering för privat bruk inte ska vara tillåten om förlagan är olovlig stöds av Kristdemokraterna. Ett sådant förbud förutsätter dock att det finns lagliga alternativ och att skivbolagsproducenter och förläggare ges ansvar att skapa sådana alternativ. Kristdemokraterna anser vidare att producenterna ska tillse att det tydligt framgår vilka förlagor som är lovliga och vilka som inte är det. Instrument måste därför tas fram så att den enskilde klart och tydligt kan avgöra om en förlaga är lovlig eller inte. Liknande synpunkter som jag nu framlagt rörande producenternas ansvar förs även fram av Folkpartiet liberalerna.

När det gäller kassettersättningen begär Kristdemokraterna att riksdagen ska besluta om en ändring av 26 1 § URL på så sätt att paragrafen får följande lydelse:

Ersättning enligt 26 k § är

1. för en anordning för analog upptagning 2 öre för varje upptagningsminut,
2. för anordning där digital upptagning kan ske 0,2 öre per megabyte lagringsutrymme.

Ersättningen skall dock uppgå till högst 6 kronor för varje anordning.

Kristdemokraterna anser med hänsyn bl.a. till att rätten för kopiering för privat bruk nu begränsas att det inte finns några skäl för en höjning av ersättningen för anordningar för analog upptagning. I sitt ställningstagande har Kristdemokraterna även beaktat det förhållandet att konsumenten som köper tomma CD-skivor för annat ändamål än privatkopiering av upphovsrättsligt material påförs kassettagift. Den som vill arkivera sina egna semesterbilder betalar alltså en avgift som man inte avsett nyttja. Ersättningsnivån för anordningar för digital upptagning bör också sättas lägre än vad regeringen föreslagit, och det finns enligt Kristdemokraternas uppfatt-

ning inte några bärande skäl för en särreglering mellan olika typer av anordningar för digital upptagning. Kristdemokraterna anser vidare att nuvarande regel om en högsta ersättning är mer rättssäker än den av regeringen föreslagna nedsättningsregeln.

Vid beslut om inskränkningar i upphovsmännens ensamrätt är det enligt Kristdemokraterna viktigt att alla typer av skapande behandlas lika och att inskränkningarna är jämbördiga för olika konstformer. Det är Kristdemokraternas uppfattning att bildkonstnärerna är den grupp av upphovsmän vars rättigheter alltför sällan studeras i dessa sammanhang och att det finns en brist på en helhetssyn på denna grupps situation. Kristdemokraterna anser därför att det vid den större genomarbetningen av hela upphovsrättslagen som regeringen aviserat bör läggas särskild vikt vid att göra en fullständig översyn av bildkonstnärernas upphovsrättsliga situation.

Kristdemokraterna befärar vidare att den av regeringen föreslagna begränsningen av rätten att kopiera för enskilt bruk kan komma att drabba ideella organisationer särskilt hårt, varför Kristdemokraterna anser att det i samband med översynen av upphovsrättslagen bör utredas hur den stärkta lagen påverkar dessa organisationers möjligheter att bruka upphovsrättsligt skyddat material.

4. Avvikande mening (c)

Birgitta Sellén (c) anför:

Centerpartiet anser att det är av största vikt att upphovsmännen och deras lagstadgade rättigheter respekteras. Det finns bra förslag i propositionen, men det lapptäcke av snåriga skrivningar som lagförslaget ändå utgör innebär inte en förbättring av dagens upphovsrättsliga lagstiftning. Lagrådet har dessutom varit mycket tydlig i sin kritik mot propositionens utformning och kallat den ett lapptäcke och ett provisorium. Propositionen är behäftad med så pass centrala problem att den enligt Centerpartiet bör avslås och arbetas om innan riksdagen antar den. Centerpartiet begär också att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med ett nytt tydligare förslag som är anpassat efter de faktiska situationer som upphovsrätten samt samhällsmedborgarna möter i dagens informationssamhälle.

Centerpartiet anser vidare att frågan om vad som kommer att hända med ersättningen till upphovsmän i framtiden är otillräckligt belyst och förtjänar noggrannare studier. Centerpartiet begär därför att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att studera och ge förslag kring hur ersättningen till upphovsmän ska fungera i framtiden.